

BİR KÜLTÜREL SÜREKLİLİK ÖRNEĞİ: MUĞLA VE KAZDAĞLARI TAHTACILARINDA GEÇİŞ DÖNEMLERİ*

AN EXAMPLE OF CULTURAL CONTINUITY: TRANSITION PERIODS
AMONG THE TAHTACI PEOPLES OF MUGLA AND KAZDAĞLARI

ASLI ÇANDARLI**

Sorumlu Yazar

Öz

Oğuzların bir kolu olan Tahtacı Türkmenler kendilerine özgü inanç, gelenek ve görenekleri ile Türkistan kökenli Türk kültürünün derinliğinin ve Anadolu'daki sürekliliğinin günümüzdeki temsilcileri durumundadır. Zira doğumdan ölüme yaşamı algılayış biçimleri Türkistan'dan Anadolu'ya taşınan zengin bir mirasın izlerini taşımaktadır. Bu araştırmanın konusu; Muğla ve Kazdağları çevresindeki Tahtacı Türkmenlerin hayatın geçiş dönemlerine (doğum, düğün, ölüm) ilişkin inanış ve geleneklerinin incelenmesidir. Tüm bu aşamalarda gerçekleştirilen türlü uygulamaların Türkistan Türk Kültürü ile olan bağlarını ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışma; Tahtacı Türkmen toplumunun doğum, düğün ve ölüm adetlerini kültürel kimliğin devamlılığı açısından ele almış; buradaki inanış ve uygulamaları, ata yurda ait inanç pratiklerinin günümüzdeki yansımaları olarak değerlendirmiştir. Tahtacı kültüründe gündelik yaşam detayları ile törensel inanç uygulamalarının birbirinden ayırt edilebilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Örneğin; kurban geleneği ya da yatır ziyareti yaşamın her aşamasında “akıbeti hayır olsun” dileği ile gerçekleştirilen değişmez uygulamalar olarak gerçekleştirilmektedir. Yine “eşik” ve “ocak” hayatın farklı aşamaları için kutsallığına saygı gösterilen unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Araştırmada nitel yöntemle hareket edilmiş; temel veriler sözlü tarih metodu kullanılarak, derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Bu doğrultuda 9'u Kazdağları'nda, 5'i Muğla'da olmak üzere toplam 14 kişinin bilgi ve yaşanmışlıklarına başvurulmuştur. Tahtacı Türkmenlerinin geçiş dönemi geleneklerinde görülen eski Türk dini ve yaşam tarzı izleri, Türk kültürünün sürekliliğini göstermesi açısından önemlidir. Bu noktada araştırma Tahtacı Türkmen Kültürü geleneklerinin korunup sürdürülmesi konusunda gerekli önemin gösterilmesi konusunda da bir farkındalık sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür Tarihi, Tahtacı Türkmen, Eski Türk Dini, Doğum, Düğün, Ölüm, Gelenek

Abstract

The Tahtacı Turks, a branch of the Oghuz Turks, are representatives of the depth of Turkic culture originating in Turkistan and its continuity in Anatolia, with their unique beliefs,

Araştırma Makalesi / Künye: ÇANDARLI, Aslı. “Bir Kültürel Süreklilik Örneği: Muğla ve Kazdağları Tahtacılarında Geçiş Dönemleri”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 115 (Eylül 2025), s. 497-520. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1721634>

Teşekkür: Muğla'nın Yatağan ve Kuru yerleşimlerdeki kaynak kişilere ulaşmamda yardımcı olan Sayın Turgay Mutlu'ya ve ihtiyaç duyduğum bilgileri cömertlikle paylaşıp bu araştırmanın gerçekleşmesine katkı veren tüm Tahtacı Türkmen mensubu “can”lara teşekkür ederim.

* Bu makale, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 19/082/06/5 kod numaralı proje ile desteklenmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, E-mail: aslicandarli@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0076-0064

traditions, and customs. Their perception of life from birth to death bears traces of a rich heritage carried from Turkistan to Anatolia. The subject of this research is the examination of the beliefs and traditions of the Tahtacı Turkmen people in the Mugla and Kazdaglari regions regarding the transitional periods of life (birth, marriage, death). The aim is to reveal the connections between the various practices carried out in all these stages and the beliefs of the pre-Islamic period. In this context, the study examines the customs of the Tahtacı Turkmen community related to birth, marriage, and death from the perspective of the continuity of cultural identity and evaluates all these practices as reflections of the beliefs of their ancestral homeland in the present day. In Tahtacı culture, it does not seem possible to distinguish between everyday life practices and ceremonial beliefs. For example, the tradition of sacrifice or visiting shrines are carried out as unchanging practices in every stage of life with the wish that “the outcome will be good.” Again, ‘threshold’ and “hearth” attract attention as elements whose sanctity is respected for different stages of life. The research was conducted using qualitative methods; the primary data was obtained through in-depth interviews using the oral history method. In this context, the knowledge and experiences of a total of 14 people, 9 of whom were from Kazdaglari and 5 from Mugla, were consulted. Traces of ancient Turkish religion and lifestyle seen in the transitional period traditions of the Tahtacı Turkmen are important in terms of demonstrating the continuity of Turkish culture. At this point, the research has also raised awareness of the need to take the necessary care to preserve and continue the traditions of Tahtacı Turkmen culture.

Key Words: Cultural History, Tahtacı Turkmen, Old Turkish Religion, Birth, Wedding, Death, Tradition

Giriş

Tahtacıların kökeni ile ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmış ancak Ağaçeri Türkmenlerinin devamı oldukları genel kabul görmüş ve yaygınlık kazanmıştır (Toros, 1938, 28; Yılmaz, 1948, 11; Sümer, 1962, 521-528; Çağatay, 1993, 669-670; Küçük, 1995, 18; Sümer, 2010, 437; Engin, 1998, 59; Çıblak, 2005, 31-32; Çıblak Coşkun, 2013, 36-39; Yörükân, 2015, 151-176). Oğuzlara mensup olan Ağaçerilerin (Sümer, 1962, 521-522; Fırlıklı, 1981, 352; Çağatay, 1993, 669-670) birkaç boydan oluşan bir topluluk olduğunu düşünmek doğru bir yaklaşım olabilir (Selçuk, 2004, 28). Nitekim Faruk Sümer, Oğuzlar içinden ormanlık alanlara yerleşenlere Ağaçeri dendiğini belirtmiştir (1962, 521-522). Ağaçeri adı kayıtlarda 15. yüzyıla kadar yer almakta; bu tarihten itibaren ise “cemâat-ı tahtacıyan” ifadesi bulunmaktadır¹ (Sümer, 1962, 522-523, 526, 528; Sümer, 1999, 178; Çağatay, 1993, 669). Bu noktada ağırlık kazanan görüş de aslında her şeyden önce Oğuz²; sonrasında Türkmen; daha sonra Ağaçeri olarak adlandırılan grupların zaman içinde Tahtacı olarak anılmaya başladığı yönündedir.

Dolayısıyla Tahtacılar, ağaç ve tahta işiyle uğraşmalarından dolayı Ağaçeri adını alan Türkmenlerin torunlarıdır (Sümer, 1962, 526, 528; Çağatay, 1993, 669). Meşguliyet alanlarının ağaç işleri olması ve kaynaklarda Tahtacı adının belirmesiyle birlikte Ağaçeri adının anılmaması gibi durumlar Tahtacıların, Ağaçerilerin devamı olduğu fikrini destekler niteliktedir (Çıblak, 2005, 35-36; Çıblak Coşkun, 2013, 40).

1 Tahtacıların 16. yüzyıldan sonra Batı Anadolu’da görüldüğüne ilişkin geleneksel bilginin yanlışlığı Cahit Telci tarafından belgeleri ile birlikte ortaya konmuştur. Buna göre Cemaat-i Tahtacıyan ifadesi ilk olarak 1478 tarihli mufassal defterinde geçmektedir. Dolayısıyla Tahtacı Türkmenler 15. yüzyıldan itibaren Tahtacı olarak Batı Anadolu’dadır. Bkz. “Cemaat-i Tahtacıyan: Aydın Sancağı’nda Vergiden Muaf Tahtacı Topluluğu”, Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, 2016 / 13, s. 6, 9.

2 Tahtacılar tarafından kutsal kabul edilen ve kendilerine güç kuvvet verdiğine inanılan kaz ayağı simgesinin eski Oğuz Türkmenleri tarafından kullanıldığı düşüncesi de Tahtacıların Oğuz olmaları ile ilişkilendirilmiştir. Bkz. Yusuf Ziya Yörükân, Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar, (Haz. Turhan Yörükân), İstanbul: Ötüken (4. Baskı), 2015, s. 143.

Ancak günümüzde Tahtacılar içinde diğer Türkmen boylarının da bulunup bulunmadığı sorusunun cevabını net olarak verebilmek mümkün olmasa gerektir (Sümer, 1962, 521-528; Birdoğan, 1995, 9; Selçuk 2008, 33-34). Başlangıçta bir mesleği ifade eden Tahtacı kelimesi süreç içinde etnik ve dinsel bir kimliği vurgulamaya başlamış; kendine özgü inanç sistemine sahip olan bir topluluğu ifade etmiştir (Engin, 1995, 39; Asan, 2005, 203, 210; Fırlalı, 1981, 352). Tahtacılar dini olarak Alevi, etnik olarak Türkmen kimliğe sahiptir (Engin, 1998, 75). Günümüzde Malatya, Kahramanmaraş, Gaziantep, Kayseri, Adana, Mersin, Antalya, Isparta, Denizli, Manisa, Aydın, İzmir, Muğla ve Balıkesir illerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar (Engin, 1998, 113-119; Selçuk, 2004, 33; Biçen, 2005, s. 99; Sarısır, 2012, 11; Mutlu, 2011, 1557-1558).

Şekil 1: Tahtacı Türkmenlerinin Tahta Biçme Tezgâhı (Tahtakuşlar Etnografya Galerisi)

Tahtacı Türkmen Toplumunun gündelik yaşam detaylarına bakıldığında ata yurda ait çoğu geleneğin ana yurda taşındığı ve zaman içinde korunarak sürdürüldüğü görülmektedir ki bu, kültürel kimliğin tarihsel sürekliliğini yansıtmaya açısından çok kıymetlidir. Tahtacı Türkmen Kültürü İslamiyet öncesi dönemle birçok açıdan benzerlik göstermektedir (Melikoff, 2015, 119). İlk bakışta dağ, ağaç, taş gibi doğa unsurları ile ilgili inançlar³ dikkat çekiyorsa da aslında yüzyıllar öncesinden günümüze yansıyan derin izler, onların doğumdan ölüme hayatı yaşama biçimlerinin tamamına etki etmiş gözükmemektedir. Örneğin; Tahtacı Türkmen kültürü mensuplarının “görgü”, “yol”, “süre” kelimeleriyle ifade edilen değerler bütününe sahip çıkma biçimleri, erken dönem Türk tarihinde töre hükümlerine harfiyen uyulması ile benzerlik göstermektedir. Her bir “can” için yaşam boyu doğruluktan şaşmamak; “Hakk, Muhammed, Ali” yolunda eline, beline, diline hâkim olabilmek; en öncelikli meseledir. Bazı yerleri “sır” olan hakikat yolunda; musahip, aşına, peşine ve çiğildeş (Biçen, 2005, 134; Bulut-Bal, 2015, 89; Çıblak Coşkun, 2019, 49-80) biçiminde yer alan yol kardeşlikleri toplum yapısındaki dayanışma ve birlik ruhunun somut göstergesi olsa gerektir. Bunların erken örneklerini “antlık” ya da “kan kardeşliği” (Togan, 1982,

3 Bu konuda bkz. Aslı Çandarlı Şahin, “Kazdağları’ndan Sandras’a Tahtacı Türkmen Kültüründe Eski Türk Dininin İzleri”, *Folklor Akademik Dergisi* 5/2, (2022a), 215 – 230.

66) biçiminde Türkistan Türk Tarihinde görmek mümkündür. Varlık ve rehberliğiyle Tahtacı geleneklerinin sürdürülmesinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan “dede” ile Türkistan inanç dünyasında önemli bir karakter durumundaki “kam” arasında da gerek soya bağlı olma, gerekse ritüelleri gerçekleştirip yürütme noktasında bir benzerlik kurulmuştur. Bununla birlikte diğer zamanlarda bir torba içinde muhafaza edilip cem törenleri sırasında dedenin kullandığı değneğin, kam ayinlerinde kullanılan ve kayın ağacından yapılan asayı hatırlattığı düşünülmüştür (Eröz, 1990, 257-260, 264; Çandarlı Şahin, 2022, 217). Tahtacı Kültüründe nefes ve semahların olmazsa olmazı “saz” ve Türkistan’daki “kopuz” arasında da benzerlik söz konusudur (Arslan, 2017, 53). Türkistan’dan Anadolu’ya Türk kültürünün sürekliliğinin bir yansıması olan ve hayatın farklı alanlarında görülen tüm ortaklık ve benzerlikler içinde bu araştırmanın konusu; Muğla ve Kazdağları çevresindeki Tahtacı Türkmenlerin hayatın geçiş dönemlerine (doğum, düğün, ölüm) ilişkin âdet ve geleneklerinin incelenmesidir. Zira insan yaşamının dönüm noktaları, önemli eşikleri sayılan doğum, düğün, ölüm ile ilgili geleneksel uygulamalarda da Türkistan’ın zengin kültürel değerlerini Tahtacı Türkmenlerde görmek mümkündür. Geçiş dönemleri kapsamında gerçekleştirilen inanma ve uygulamalar tarihin tüm süreçlerinde kültürel kimliğin en önemli temsil unsurlarından birini oluşturmuştur.

Araştırmada; gündelik yaşamın sıradanlığı içinde göz ardı edilen nice detayın aslında sanıldığı kadar önemsiz olmadığını fark edilmesini sağlayan sözlü tarih metodu (Caunce, 2017, 8) kullanılmıştır. Bu metot, araştırmacıya bizzat olayın yaşayanlarından bilgi alma imkânı sağlarken, kaynak kişiler açısından da olayların içinde olmanın getirdiği görünmezliği ortadan kaldırarak yaşanmışlıkları hakkında bir farkındalık geliştirebilmelerini mümkün kılmaktadır (Thompson, 1999, 18). Bu doğrultuda Muğla’da Çörüş, Fevziye, Kemaliye, Yatağan ve Kuru; Kazdağları Yöresi’nde Edremit’e bağlı Çamcı, Tahtakuşlar, Doyuran ve Mehmetalan yerleşimlerine gidilerek Tahtacı Türkmen mensubu kişilerin bilgi ve deneyimlerine başvurulmuş; kendileriyle sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Toplam 14 kişi ile görüşülmüştür. Bunlardan 5’ tanesi Muğla yöresi hakkında bilgi verirken geri kalanı Kazdağları Tahtacıları üzerine bilgi paylaşımında bulunmuştur. Kaynak kişilerle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler yazılı kaynakların verdiği bilgilerle birlikte değerlendirilmiş; Tahtacı Türkmenlerin doğum, düğün, ölümle ilişkin inanma ve uygulamaları Türkistan’dan Anadolu’ya kültürel süreklilik açısından incelenmiştir.

1. Doğum ve Çocukluk Dönemi Âdetleri

Tarihi süreçte çocuk sahibi olmanın, evliliğin aileye dönüşmesi ve soyun devamı için bir gereklilik olarak görüldüğü bilinmektedir. Muğla yöresinde de Kazdağları çevresinde de düğün bayrağına elma takılması, gelin arabasının önüne oyuncak bebek konulması, düğün günü gelin indirmeden sonra gelinin kucağına küçük bir çocuk verilmesi gibi uygulamalar yeni evli çiftin çocuk özlemi çekmemesi temennisinin somut ifadesi olarak değerlendirilmelidir.

Çocuğu olmayan, evlat özlemi çeken kadınların doktora gitmenin yanı sıra çare olarak olağanüstü güçlere başvurması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Türbe ve yatır ziyaretleri yaparak dilekte bulunmak ve buralarda adak adamak her iki araştırma sahasında da çok yaygın bir uygulamadır. Kazdağları’nda Sarıkız, Muğla’da Çiçek Baba çocuk sahibi olma isteğinin kalpten dilendiği en üst makamlar olarak belirtilmiştir. Bu ziyaretler sırasında bebek yelegeği, çocuk çorabı

ya da emzik türünden giysi ve malzemeler bırakılması, taşlara el sürülmesi, bez bağlanması, dilek mumları yakılması gibi uygulamalar gerçekleştirilir (Çandarlı Şahin, 2022, 221, 225). Kutsiyet atfedilenle doğrudan temas edilmesine yönelik tüm bu eylemler, sirayet yoluyla fayda sağlama amacına yöneliktir (Günay vd.,1996,104-106). Bu sayede dileğin daha kolay gerçekleşeceği umulmaktadır. Benzer biçimde kutlu sayılan sulardan içmek ya da onlarla yıkanmak, kutlu ağaçlara bez bağlamak, muska yazdırıp taşımak, doğum sancısı çeken bir kadının elinden elma yemek gibi çeşitli yöntemler denendiği bilinmektedir (Boratav, 1984, 143-148; Günay-Güngör, 2009, 102; Yörük, 2015, 258). Elma ağaçlarının dibinde yuvarlanmanın çocuk sahibi olmayı kolaylaştıracağı düşünülmüştür (İnan, 1995, 168). Bu amaçla ata mezarlarını ziyaret etmek, atalara duyulan saygıyla birlikte ölen ataların ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülük ulaştırabileceğine dair inancın bir yansıması olsa gerektir. Aslında çocuk sahibi olabilmek için başvurulmuş tüm yöntemlerin tarihi süreklilik içinde geçmişten günümüze kadar ulaşmayı başarmış olduğunu söylemek mümkündür. Uygurlarda muska benzeri çeşitli şekilleri üzerlerinde taşımanın, doğumu kolaylaştırıcı bir etki yaratacağına inanılmıştır (İnan, 1976, 207-209). Yakut Türkleri, çocuk özellikle de erkek çocuk dileği için kamlara başvurarak yardım talebinde bulunmuştur (İnan, 1995, 167). Dede Korkut Kitabı'nda evlat özleminin sona ermesi, açların doyurulup ihtiyaç sahiplerinin giydirilmesinden sonra gerçekleşmiştir (Ergin, 2011, 24). Manas Destanı'nda mezarlar ve kutsal pınarlar ziyaret edilmediği, elmalı yerlerde yuvarlanmadığı için çocuk sahibi olunamadığı belirtilir (İnan, 1972, 7). Kazak ve Kırgız Türklerinde çocuk sahibi olmak isteyen kadınların tek bir ağaç ya da kutsal sayılan bir pınar bulup yanında kurban kestikleri ve orada geceledikleri bilgisi mevcuttur (İnan, 1995, 167-168; Selçuk, 2004b, 173). Ağaca bez bağlamak, yanında kurban kesmek, dibinde yuvarlanmak gibi uygulamalar ağacın yeraltı, yerüstü ve gökyüzüyle bağlantı kurabildiğine inanılan kutlu bir varlık olarak görülmesi ve türeyiş anlatıları ile ilişkilendirilebilir (Eliade, 2018: 338- 339; Ergun, 2004: 17-18, 270). Dolayısıyla çocuk sahibi olabilmek için başvurulmuş çarelerin Türk Kültürünün sürekliliği içinde atalar, ağaç ve su kültü inançlarının birer yansıması olduğu açıktır.

Dileği gerçekleşip çocuk sahibi olanlar adaklarını yerine getirir, kurban⁴ kesip

4 Tahtacı kültüründe, kanlı kurbanlarda kesim için koç ve horoz gibi hayvanlar tercih edilmektedir. Tahtacı Türkmenlerde kurban edilen horoz, cebrail biçiminde adlandırılmıştır ki, bu adlandırma, kurbanın Gök Tanrı'ya gidişini, dolayısıyla da eski dini inançla İslamiyet'in harmanlandığını göstermektedir. Kurbanlık hayvanın herhangi bir sakatlık ya da hastalığının bulunmaması gerekir. Törenin gerçekleştirilmesi belli kurallar dâhilinde yapılmaktadır. Mesela herhangi birinin kesim işlemini gerçekleştirebilmesi mümkün değildir, bu işlem mutlaka kurbanıcı tarafından gerçekleştirilmelidir. Kurban kesecek kişinin musahipli olması esastır. Kurban keserken bele kement, başa şapka gibi bir başlık geçirmek adettir. Herhangi bir bıçak değil okunmuş kurban bıçağı kullanılır. Kurban merasimi sırasında kemiklere özen gösterilir, kurban edilen hayvanın kemiklerinin kırılmamasına ya da gelişigüzel herhangi bir yere atılmamasına çok dikkat edilir. Zira Türk kültüründe ruhun kanda, kemikte olduğu inancı bulunmaktadır. Kemiğin soy ifadesi olduğu bilinmektedir. İnanışa göre ölümler kemiklerden tekrar canlanacaktır. Bu doğrultuda daha sonra tekrar dirileceği düşüncesi ile kemiği, deriye sararak ayak basılmayan bir yere gömme uygulaması bulunmaktadır. Kesilen kurban eti hazırlanırken de kurbanın kemiklerinin kırılmayıp, eklem yerlerinden ayrılması ya da hiç bölünmeden bütün olarak pişirilmesi söz konusudur. Tahtacı Türkmen kültüründe kurbanla ilişkin türlü uygulamaların İslam öncesi dönem ile doğrudan ilişkili olduğu açıktır. Zira Türk kültüründe kanlı kurban geleneğinin yanı sıra kansız biçimde gerçekleştirilen kurban da oldukça yaygındır. Ekmek ya da meyve gibi herhangi bir nimet "saçı" biçiminde adlandırılıp kansız kurban kabul edilmiştir. Araştırma sahasındaki Tahtacı Türkmenler de kötü bir rüya gördüklerinde ateşe tuz atıklarını ya da dul bir kadına tuz ve ekmek verdiklerini belirtmişlerdir. Tahtacı Türkmenlerde kansız kurbanlar hamur işleri, meyve ve çerez gibi yiyeceklerden oluşmaktadır.

pişirerek eşi, dostu davet eder. Tahtacı kültüründe aslında sadece adak sonucu gerçekleşen doğumlarda değil genel tüm doğumlarda yaşanan çocuk sevinci kurban aracılığı ile paylaşılmıştır. Bu noktada gebe kalma niyetinden başlamak üzere doğumla ilgili ilk törensel uygulama kurbandır. Türk Kültüründe kanlı ya da kansız biçimde gerçekleştirildiği bilinen (Erginer, 1997, 170; Yörük, 2015, 259) bu inanç, Tahtacı Türkmenlerde de aynı şekilde sürdürülmektedir. Tahtacıların kurban kesmek yerine “tığlamak” ifadesini kullanmaları, Türk Kültüründe kurbanın Tanrıya canlı ulaşacağına inanılmasıyla ilişkilendirilmektedir (Roux, 2011, 250; Eröz, 1990, 296; Arslan, 2017, 54; Çandarlı Şahin, 2022, 221). Kurbanın doğumla ilgili inanmalarda yer alması, tarihi süreçte sıklıkla karşılaşılan bir uygulamadır. Örneğin; Yakutların doğumu kurban keserek kutladıkları, kemikleri kırmadan pişirdikleri bilinmektedir (İnan, 1995, 168). Yeni doğan sevinci ve çocuğun sağlıklı büyüüp hayırlı bir evlat olması temennisinin kurban aracılığıyla somutlaştırılmasını Dede Korkut hikâyelerinde de görmek mümkündür. Örneğin babasının, Deli Dumrul’un doğumunda dokuz buğra kestiği belirtilmektedir (Ergin, 2011, 118). Tahtacılar kurbanın yanı sıra tatlı dağıtılması da doğum sevincinin eş dostla paylaşılmasına aracılık edebilmektedir. Bu uygulama; “gövent denilir, doğan için ev ev şeker dağıtılır” biçiminde aktarılmıştır (KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019).

Doğumun üçüncü gününde beşik kaldırma töreni gerçekleştirilir. Çocuğun beşiği süslenip hazırlanmakta, akrabalar davet edilmekte ve gelen misafirlere yemek ikramı yapılmaktadır (KK7, kişisel görüşme, 22.08.2019). Yakutlarda da doğumunun üçüncü günü “Ayısıt” diye andıkları çocukların koruyucusu Umay için bir tören yapılmış; doğum yapan kadının yatağının yanına kurban edilen hayvanın pişmiş et parçaları ile yağ bırakılmıştır (İnan, 1995, 168). Bu noktada Tahtacı Türkmenlerin plasenta için “eş” kelimesini kullandıkları ve Divan-ı Lügat-it Türk’te eş için son veya Umay dendiği (Atalay, 1985,123) hatırlandığında; Tahtacı Türkmenlerin eşi ayak basılmayan bir yere gömme konusunda büyük bir özen gösterdikleri belirtilmelidir. Kazak, Kırgız ve Yakut Türklerinde de eşin tıpkı Tahtacılar gibi gömüldüğü ve yanına da bir kap yemek bırakıldığı bilgisi bulunmaktadır (İnan, 1995, 173).

Doğumdan sonraki ilk birkaç gün içinde en yakın akrabaların ve komşuların bulunduğu bir ortamda çocuğa ad verilir. Eski dönemde dedenin de katıldığı küçük bir toplanma ile ad vermeyi dede gerçekleştirirken günümüzde genellikle ailenin büyüğü, bebeğin kulağına üç kez adını söyler. “Akıbeti hayır olsun, yaşı uzun olsun, vatana millete hayırlı evlat olsun” diye dua edilir (KK8, kişisel görüşme, 22.08.2019; KK12, kişisel görüşme, 19.09.2019). Genellikle nine, dede

Bunun yanı sıra İslam Öncesi dönemde olduğu gibi ağaç ya da taş parçalarına bez bağlama adeti yaygın biçimde uygulanmaktadır. Mehmet Eröz, Türkiye’de Alevilik ve Bektâşilik, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, s. 293-295, 297-298, 301; Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, (4. Baskı), 1995, s.101; Harun Güngör, “Geleneksel Türk Dininden Anadolu’ya Taşınanlar”, Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler, (Yay. Haz. Ülkü Çelik Şavk, Yunus Koç, Fatma Türkyılmaz, Mikail Cengiz), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları 2007, s. 4; Jean-Paul Roux, Orta Asya Tarih ve Uygarlık, (Çev. Lale Arslan Özcan), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2014, s. 62; Ali Selçuk, Dede Mezarındaki Sır: Ziyaret Fenomeni ve Kutsalın Tezahürleri, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2010/56, s. 67; Mircea Eliade, Şamanizm (Çev. İsmet Birkan), Ankara: İmge Kitabevi (4. Baskı), 2018, s. 211; Ağgöl Erdoğan Sezen “Balıkesir Edremit’teki Tahtacı Kıyafetleri”, 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektâşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı (Ed. Filiz Kılıç- Tuncay Bülbül), Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, 2007, s. 1553.

isimlerini ya da hayatını kaybetmiş sevgi, saygı duyulan kişilerin isimlerini çocuğa verme yönünde bir eğilim görülür ki, bu durumu atalar kültü ile ilişkilendirmek mümkündür. Ölen ataların anısı ve adı yeni doğan çocukta yaşatılır. Tahtacı Türkmenler arasında Ali, Hasan, Hüseyin gibi isimler çok sık kullanılırken Ömer, Osman, Bekir isimleri asla tercih edilmez (Büyükokutan Töret, 2017, 296). Durdu, Durhasan, Döndü, Yaşar gibi isimler daha önce çocuk kaybı yaşamış ailelerin, yeni doğan çocuklarının yaşaması ve uzun ömürlü olması dileğinin bir göstergesidir.

Doğumun 8-10. günlerine denk gelen zaman aralığında bebeğin göbek bağının düşmesi, yeni bir törenin yapılmasını da beraberinde getirir. Yakın akraba ve komşu kadınlardan oluşan bir ortamda tuz ve bal karıştırılarak bebeğin vücuduna sürülüp bir süre bu şekilde beklenir ve ardından bebek yıkanır (KK1, kişisel görüşme, 20.08.2019). Anadolu’da Tahtacılar tarafından sürdürülmekte olan “tuzlama” âdeti Türk Dünyasında geniş bir uygulama alanına sahiptir. Kırgız Türkleri de tuzlamayı, göbek bağının kesiminden hemen sonra ancak tuzun doğrudan vücuda sürülmesi yerine tuzlu suda yıkama biçiminde gerçekleştirmiştir. Kazak Türkleri tuzlu su ile yıkanan vücutta olası bir yaranın daha hızlı iyileşeceğine inanmışlardır (Aça, 2002, 97, 99-100). Türk kültüründe tuza bereket ve uğura yönelik bir anlam yüklendiği, tuzun nazardan korunma ile ilişkilendirildiği bilinmektedir (Boratav, 1984, 152). Tahtacılar da tuzlama töreninin bebeğin, hayatının ilerleyen bölümlerinde ter kokmasını önlemek amacıyla gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Anne ve bebeğin ilk kırk günlük süreci sağlıklı bir şekilde atlatması önem arz etmektedir. Bu süre içinde her ikisinin de mümkün olduğunca az kişiye gözükmesine özellikle dikkat edilir ki, bunun nedeninin göz nazarından korunma olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca yeni doğum yapmış kırklı kadınların karşılaşmaması, karşılaşmaları durumunda da “kırkbasması”ndan korunmak için iğne, çatal, düğme gibi eşyaları birbirleri ile değiştirmeleri gerekmektedir (KK5, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK15, kişisel görüşme, 27.06.2025). Türk kültüründe yaygın biçimde karşılaşılan “albasması”⁵ inancı Tahtacılar arasında da mevcuttur. Bu nedenle albastıdan koruma önlemi olarak ilk kırk günlük süreçte annenin başına al bağlamasına, bebeğin de üzerine al atılmasına özel bir özen gösterilir. Annenin yastığının altına bıçak, makas türünden metal eşyaların konması, Türk kültüründe demire atfedilen kutsiyet ve onun sayesinde kötü ruhlardan korunulacağına olan inançla ilişkilidir (Çoruhlu, 1998, 61). Kırk gün boyunca evden dışarı ateş, un, tuz çıkarılmaz. Annenin ve bebeğin yıkanan çamaşırları da yine dışarıya serilmez, mutlaka içeride kurutulur (KK5, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019). Kırkıncı gün, tıpkı “tuzlama” gibi sadece kadınların olduğu bir ortamda “kırklama” töreni gerçekleştirilir. Bu, aslında kadının kültürel değerlerin korunması ve aktarılması konusunda nasıl etkin ve önemli bir role sahip olduğunun açık göstergesidir. Kırklama için önceden yıkanıp temizlenen kırk adet taş ve taze yeşil bitkilerin üzerine kırk ölçü su konur. Anne ve çocuğun bu suyla yıkanması sağlanır. “Kırklama” işlemi bu şekilde gerçekleştirilir. Sonrasında taşlar ayak basılmayan bir yere bırakılır. Muğla yöresinde kırk lokması yapılırken Kazdağlarında kırk helvası yapıp kesilen kurbandan yapılan yemeklerle birlikte eşe dosta ikram edilir (Büyükokutan Töret, 2017, 291-293).

Çocuğun dişinin çıkması diş hediği töreniyle kutlanmaktadır. Kazdağları’nda buğday, Muğla’da ise buğday ya da mısır kaynatılıp eş dostla beraber yenmekte,

5 Bu konuda bkz. Abdülkadir İnan, “Al Ruhı Hakkında”, Makaleler ve İncelemeler, C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998, s. 259-267.

buğdaydan nazarlık yapılmakta ve çocuğa takılmaktadır. Bu törene özellikle çocukların dâhil olmasına önem verilmekte, dişi güzel olanların başından buğday saçılmaktadır. Gelen misafirler beraberlerinde çocuk için türlü hediyeler getirmektedir (KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019; KK4, kişisel görüşme, 20.08.2019).

Duşak kesme, çocukluk dönemine ilişkin bir diğer âdet olarak her iki araştırma sahasında da uygulanmaktadır. Kazdağları yöresinde çocuk yürümeye başladığında kıza teyzesi, erkeğe amcası nazar boncuklu bir duşak hazırlar. Bu, çocuğun ayağına bağlanır. Önce duşağı kesecek olan kişi hızla gelir, duşağı kestikten sonra çocuğu alıp üç kez⁶ koşturur. Duşağı kesen çocuğu, çocuğun annesi de duşağı keseni giyindirir. “Sağlam bassın” temennisinde bulunulur ve bisküvi ile lokum dağıtılır (KK5, kişisel görüşme, 20.08.2019). Muğla yöresinde ise çocuk yürümeye başlayınca gençler yarış yaparlar. Çocuğun ayağına ip bağlarlar. Lokum, şeker, horoz gibi ödülleri vardır. En önde gelen ipi keser ve ödülleri kesen kişinin olur (KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019).

Her iki araştırma sahasında da toplumun yaşlı üyelerinin bilip anlattığı ancak günümüzde terk edilmiş durumda olan bir çocukluk dönemi âdeti; erkek çocuğun ilk saç tıraşı için bir tören düzenlenmesidir. Salman tarafından gerçekleştirilen ve “saç yüleme” denilen bu tıraş törenine eş dostun çağrıldığı, kurban kesilip sofraya kurulduğu belirtilmiştir (KK9, kişisel görüşme, 22.08.2019; KK11, kişisel görüşme, 19.09.2019). Benzer biçimde Tuva Türklerinde erkek çocuğun ilk tıraşının törenle yapıldığı ve kesilen saçların saklandığı bilinmektedir (Kalafat, 2012, 22; Kızıldağ, 2024, 1857-1874).

Muğla ve Kazdağları yöresi Tahtacılarının doğum ve çocukluk dönemine ait inanma ve âdetleri incelendiğinde bunların diğer sahalardaki Tahtacı Türkmenlerde de benzer biçimde gerçekleştiği görülmüştür (Selçuk, 2004b, 163-180; Kayabaşı, 2016, 143-149; Duman, 2019, 209-274).

6 Türk Kültüründe 3, 7, 9, 40 gibi bazı sayılara özel bir anlam verildiği, bunların kutlu ya da uğurlu sayıldığı bilinmektedir. Söz konusu inancın gökyüzü ve yıldızlar ile ilişkili olduğu, insanların can ve ruh yaşamı ile sayılar arasında bir bağlantı kurma düşüncesinden kaynaklandığı ya da İslam öncesi dönemdeki gündelik yaşamın belli birtakım deneyimlerine dayandığı belirtilir. Yine İslam dini de sayılara ilişkin veriler sunar. Alevi inançta da Üçler, Yediler, Kırklar, Üçyüzler biçiminde anlandırılan ve dünya düzenini korudukları düşünülen kutlu varlıkların bulunduğu inancı vardır. Ancak 3 rakamının Allah, Hz. Muhammed ve Hz Ali'yi ifade ettiği belirtilmektedir. Hz. Muhamed'i Tanrı'nın görünüşü; Hz. Ali'yi içi ve gerçekliği olarak ören düşünce zaman içinde dönüşüme uğramış ve “Allah- Muhammed-Ali” üçü birdir, biçiminde yerleşmiştir. Alevi inançta Allah'ın, Muhammed ve Ali'yi kendi nurundan yarattığı düşüncesi üçünün bir olduğu anlayışını doğurmuştur. Dolayısıyla üç sayısı kutsallık ve bir bütünün parçası olma ve birbirini tamamlama anlayışının sembolüdür. Aleviler ve bu inanca sahip Tahtacı Türkmenler için eline diline beline sahip olma biçiminde ifade edilen yaşam tarzında da bir üçleme söz konusudur. Tahtacı Türkmenleri tüm önemli işlerinde bu üçlemeyi kullanır. Özellikle türbe ve yatır ziyaretlerinde “ya Allah ya Muhammed ya Ali” diyerek niyaz edilmektedir. Üç bütünlüğün, tanrısal gücün yanında aracılığı da yansıtır. Baş, orta ve son biçimindeki aşamaları içerir. Tahtacı Türkmenlerinin gündelik yaşamında üç sayısı ile ilgili uygulamaları sıkça görmek mümkündür. Yatır ve türbe ziyaretlerinde mezar etrafında üç kez dönmenin yanı sıra niyazda, kement bağlamada, delil yakmada, postun silkeltilmesinde, meydanın süpürülmesinde, el suyu dağıtılmasında, dolu verilmesinde, nefeslerde, semahlarda, dede sofrasında, ocak kazmada, ikrar almada üçleme kullanılır. Çeşitli uygulamalar üç kez tekrarlandığında daha olumlu sonuç elde edileceği, üç sayısının uğurundan faydalanılacağı düşünülür. Bu konuda bkz. Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Folkloru, İstanbul: Gerçek Yayınevi, (2. Baskı), 1984, 91-92; Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Ana Hatları, İstanbul: Kabcacı Yayınları, (8. Baskı), 2017, s. 272; Nilgün Çıblak, “Tahtacılar Üç Sayısı ve Üçleme”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2010/56, s.73-92; Mehmet Alparslan Küçük, “Türk Destanlarında “Sayı” Motifinin Dini Yansımaları”, Gazi Türkiyat, Güz 2013, s. 98.

2. Düğünle İlgili İnanma ve Âdetler

Türk toplum yapısına bakıldığında ailenin, tarihin her döneminde en temel ve en sağlam birim olduğu açıktır. Bu noktada düğün; iki insanın kurduğu bağın aileye dönüşebilmesi için atılan ilk adım olarak görülmenin yanında toplumun birlik ve beraberliğini g c lendiren bir araç olarak da algılanmıştır. Düğün törenleri başlangıcından sonlanmasına kadar içeriğinde barındırdığı türlü uygulamaya ve âdetlerle toplumların kültürel yapılarını anlama noktasında çok önemli veriler sunar.

Evliliğe giden süreçte ilk aşama kız istemedir. Kazdağları yöresinde kızın ailesine üç kez gidilmesi âdettendir. Muğla çevresinde ise mutlaka üç kez gidilmesi gibi bir durum söz konusu değildir ama genelde kız evi ilk gitmede düşünmek için bir süre ister. şu var ki, oğlan tarafının kabul , zaten kararın olumlu olduğuna ilişkin bir işarettir. Zira aksi takdirde oğlan tarafı hiç kabul edilmemektedir. Kız isteme için ‘‘cuma akşamı’’ olarak adlandırılan perşembe akşamının özellikle tercih edilmesi, her iki saha için de ortaktır (KK1, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK12, kişisel görüşme, 19.09.2019).

Tüm köy halkı nişan sabahı tek tek dolaşılarak nişana davet edilir. Davetliler oğlan evinde toplandıktan sonra hep beraber börek, tatlı türünden yiyecekler ve nişan boh alarıyla birlikte kız evine gidilir. Orada hep birlikte yenilip içilerek nişan merasimi gerçekleştirilir. (Görgünay Kırzioğlu, 1995, 137). İstenen, nişanın evliliğe gitmesidir. Ancak herhangi bir nedenle bunun mümkün olmadığı durumlarda karşılıklı verilen hediyeler, alınan tüm eşyalar iade edilir. Eğer nişanı bozan, erkek tarafıysa kız tarafının, takılan takıları geri vermeme hakkı vardır ancak genel eğilim iade edilmesi yönünde olmaktadır (Büyükokutan Töret, 2017, 307). Günümüzde uygulanmasa da yakın geçmişte nişanlı kızın düğününde, tüm köyün katıldığı güreş, uzun atlama, koşu, atış gibi etkinlikler yapıldığı belirtilmiştir. Kız ancak nişanlıysa bunlara layık görülmüş eğer kaçmışsa söz konusu eğlencelerin hiçbiri organize edilmemiştir ki, bu durum evliliklerde aile rızasını almanın ne denli önemsendiğinin bir göstergesidir. Çok uzunca bir süre kendileri dışında olanlara kapalı tuttukları aile kurumu için bugün dahi Tahtacı olmayanlarla evlenenlerin düşkün sayıldığıının belirtilmesi (KK13, kişisel görüşme, 27.06.2025), toplumsal değerlerin korunmasında aileye yüklenen anlamın bir sonucu olsa gerektir. Tahtacı Türkmen kültüründe kaçarak evlenmiş olan gençlerin aileleri erkek tarafının kurban kesip sofra kurması sayesinde bir araya gelerek sorunları çözme taraftarı olabilmiştir (KK1, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK13, kişisel görüşme, 27.06.2025). Benzer biçimde İslamiyet  ncesi Türklerde de Gök Tanrıya sunulan kurbanların dışında anlaşmazlıkların çözümü gibi durumlarda bir iyi niyet ve memnuniyet göstergesi olarak kurban kesilip sofra kurulduğu bilinmektedir (Tanyu, 1986, 91; Arslan, 2017, 56). Örneğin; Karlukların anlaşmazlıklarını kutsiyetine inandıkları bir taşın dibinde çözüme kavuşturdukları ve bunun için kurban kestikleri bilgisi bulunmaktadır (Tanyu, 1986, 91).

Tahtacı Türkmenlerde düğün    gün sürmektedir. Muğla yöresinde bu âdetten giderek uzaklaşılmışsa da Kazdağları yöresinde eski geleneklerden terk edilenler olmakla birlikte Muğla’ya nispeten geleneksel yapının detaylarına daha fazla sahip çıkıldığını söylemek mümkündür. Burada yakın geçmişe kadar evlenecek olan gençler için düğünden iki hafta kadar önce oğlan evi, tüm eş dostu düğün kahvesine davet eder. Bir yandan kahveler içilirken diğer yandan herkesin işini gücünü bu tarihe göre planlayıp yapabilmesi için düşünülen düğün tarihi paylaşılır (Görgünay Kırzioğlu, 1995, 138-139). Muğla Tahtacıları da aynı biçimde düğün tarihinin belirlenme aşamasında başka bir d ğ nle çakışma olmaması amacıyla tüm çevreyi arayarak bildirdiklerini belirtmişlerdir. Tarihin kesinleşmesinin ardından düğüne

davet, okuntu dağıtılmasıyla gerçekleşmektedir. Bu; lokum, şeker, havlu, kibrit, çay bardağı türünden çeşitli yiyecek ve nesneler olabileceği gibi basılı davetiye kartı da olabilir. Okuntu alanlar gruplar halinde oğlan ve kız evine dürrü çekerler. Dürrü, davetlilerin kendi durumlarına göre içlerinden geleni düğün evine götürmeleridir. Bir kap un ya da bir şişe yağın dürrü olarak çekildiğinin belirtilmesi, bu geleneğin aslında yardımlaşma ve dayanışma ruhunun bir ürünü olduğunu ortaya koymaktadır (KK4, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK11, kişisel görüşme, 19.09.2019).

Bayrak düğünlerin olmazsa olmaz unsurudur ki, burada bir bayrağı alıp düğün evine asmaktan çok daha fazla anlam ve çaba söz konusudur. Şan ve şeref göstergesi olan bayrağa kutsiyet atfedilmekte ve bayrak geçmişe, ataya duyulan saygının göstergesi sayılmaktadır. Her düğün için bir düğün bayrağı bir de sağdıç bayrağı olmak üzere iki adet bayrak bizzat hazırlanır. Bayrak direğinin bir çam ağacından seçilip kesildikten sonra hiç yere konmadan omuzlarda taşınmasından başlayan bu süreç, bayrakların dikilmesi biçiminde devam eder. Önce düğün bayrağı ardından sağdıç bayrağı dikilir. Her ikisine de orada bulunanlar ekonomik durumlarına göre para atarlar. Düğün bayrağının üzerindeki parayı bayrağı dikenler alır, sağdıç bayrağının üzerindikiler ise düğün sahibinindir. Bayrak kaldırma töreni olarak adlandırılan tören, düğüne birkaç gün kala gerçekleştirilir ve ardından sofra kurulup hep birlikte yemek yenir. Tören günü düğün bayrağı, oğlan evine asılırken diğeri tüm tören sırasınca sağdıç (damadın en yakın bekâr arkadaşlarından biri) tarafından düğün alayının önünde taşınır (Görgünay Kırzioğlu, 1995, 140-141; KK10, kişisel görüşme, 22.08.2019; KK14, kişisel görüşme, 27.06.2025). Bayrak, kırmızı ve yeşil renkteki bez parçalarıyla süslenir ki, bu iki rengin Hz. Ali'nin oğulları Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ı temsil ettiği düşünülür. Araştırma sahasında bayrak direğini renkli çaputların yanı sıra ayna, elma, sarı limon ve taze çiçeklerle süsleme âdeti bulunmaktadır. Bu noktada Türk kültüründe aynanın kötü ruhlardan korunma amacına hizmet ettiğine ilişkin inancın farkında olmadan Tahtacı geleneklerine dâhil edilmiş olduğu görülmektedir. Taze çiçekler bolluk, bereket ve başlangıcı sembolize ederken; elmanın ağız tadı ve çocuk temennisi ile bayrak direğine takıldığı dile getirilmiştir (KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019). Kazdağları Tahtacıları al veya ak renge boyadıkları kaz ya da kartal teleğini de bayrağa takarlar (Sinan Kahyaoğlu'ndan aktaran Kalafat, 2013, 187-199; Çandarlı Şahin, 2022b, 6). Düğünden sonraki gün oğlan evinde düğünün hatasız kazasız, salimen yapılmasını kutlama, düğünde emeği geçenlere teşekkür etme amaçlı bir sofra kurulur, "selamet kurbanı" eşliğinde yenir ve içilir. Sağdıç bayrağı da bu yemek sonrasında damada teslim edilir (KK14, kişisel görüşme, 27.06.2025).

Şekil 2: Düğün Bayrakları (Kazdağları)

Düğün sürecinde kız evi tarafından oğlan evine giyim kuşam eşyalarının götürülmesi, “damat pırtısı” biçiminde adlandırılmıştır. Gelin kızın giyeceği kıyafetlerin bir ipe dizilerek sergilenmesi söz konusudur. Düğünde giyilen kıyafetler ölüme kadar saklanır ve kişiler öldüğünde üzerlerine giydirilerek bu kıyafetleri ile gömülür. Her iki araştırma sahasında da damatla sağdıç giyindirilir (KK5, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK11, kişisel görüşme, 19.09.2019).

Şekil 3: İpe asılarak sergilenen düğün kıyafetleri

Muğla yöresindeki araştırmalarda karşılaşılmayan ancak Kazdağları Tahtacılarında uygulanmakta olan bir gelenek, düğünün ilk günü oğlan evinde “kepez düzme” yapılmasıdır. Kepez, gelinin düğün kıyafetinin olmazsa olmaz aksesuarıdır. Tahtacı mensupları bunu, “kızılderili şapkası gibi” biçiminde tariflemişlerdir (KK1, kişisel görüşme, 20.08.2019). Renkli tüyler, çiçekler, pullarla süslenen, üst kısmına ayna konulan, kırmızı ve renkli duvaklar takılan bir tür gelin başlığıdır. Kepez hazırlandıktan sonra bir genç kıza giydirilip davulla kız evine getirilir (Görgünay Kırzioğlu, 1995, 139).

Şekil 4: Gelin başlığı (Kepez)

Kepezin getirildiği gün aynı zamanda kına yakma merasimi gerçekleştirilir. Katılımcıların her biri yanlarında götördükleri küçük bir miktar kınayı kız evinin hazırladığı kınaya karıştırır. Kına sadece ele, ayağa değil aynı zamanda gelinin başına da saç kınası biçiminde yakılır. Kısa süre içinde yıkanması, bunun tutup tutmadığının önemsenmediğini, uygulamanın sembolik olarak gerçekleştirildiğini göstermektedir (Görgünay Kırzioğlu, 1995, 139). Oğlan evinin kız evine, “kızınızı alıyoruz ama size de bir canlı veriyoruz” anlamında canlı kuzu götürmesi söz konusudur (KK8, kişisel görüşme, 22.08.2019; KK12, kişisel görüşme, 19.09.2019).

Tahtacı Türkmenlerinde düğün çok farklı uygulamaların olduğu bir törendir. Örneğin; Kazdağları Tahtacı Türkmenlerinde kız evi oğlan evine “kahıra” gider. İlk duyuşta kulağa oldukça ilginç gelen kahır, Tahtacı mensupları tarafından “kendini ağırdan satmak” olarak ifade edilmiştir. Oğlan evi, deyim yerindeyse kuş sütüne varana kadar türlü yiyecekler ve gömlek, eşarp, üç etek (değre) gibi giysiler hazırlayarak kız tarafını köyün girişinde karşılar. Bu törende damattan yapılması ya da bulunması zor olan şeyleri yapıp bulması istenir. Adının kahır olması bu yüzdendir (KK6, kişisel görüşme, 20.08.2019). Muğla yöresinde ise aynı gelenek “baskın” olarak adlandırılmaktadır. Kız evi, oğlan evine hiç haber vermeden ansızın gitmekte ve yine yapılması zor olan birtakım görevlerin gerçekleştirilmesini istemektedir (KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019; KK14, kişisel görüşme, 27.06.2025). Kazdağları yöresinde bir de “damat isteme” töreni yapılmakta; sağdıç anne babası damadı istemektedir. Bu da tıpkı kahır ve baskın gibi eğlence amaçlı gerçekleştirilen bir uygulamadır (KK6, kişisel görüşme, 20.08.2019). Muğla yöresinde düğün törenine dâhil olan ve “kapma günü” biçiminde adlandırılan küçük bir oyun da bulunmaktadır: torba içine konulan çeşitli yiyecekler bir ağaçtan aşağı doğru sarkıtılır. Orada bulunanlar torbayı tutmaya çalışır ve sonunda kim kaparsa torba onun olur. Ancak aslında kimin kaptığının ve torbada ne olduğunun bir önemi yoktur. Maksat, hep birlikte eğlenceli vakit geçirmektir (KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019). Muğla Tahtacıları tarafından bir düğün etkinliği olarak gerçekleştirilen kapma günü, Batı Türklerinde ağaç etrafında oynanan bir oyunu hatırlatmaktadır. Buna göre ağaç tepesine dikilen altın tavuk veya horozun ağzına değerli bir hediye konur. Oyuncular da tırmanarak bunu almaya çalışır (Esin, 2001, 172).

Tahtacı Türkmenlerde oğlan evi gelin almaya giderken kız evine bir sini yemek götürür ki, buna “ayrılık yemeği” denir. Kız kendi evinden çıkmadan önce son kez ailesiyle birlikte sofraya oturup yemeğini yer. Geçmiş dönemde gelinin arabayla değil at ile alındığı, atın da tıpkı araba gibi süslendiği her iki araştırma sahasında da belirtilmiştir. Geline üç adım attırılır arabaya ya da ata bu şekilde biner. Üç adımdan fazlası iyi sayılmaz. Evden çıkarken ve oğlan evine girerken gelinin başından buğday, kuru üzüm, şeker, para gibi çeşitli şeyler atılır ve arkasından su dökülür. Gelin yeni evine girerken de oğlan annesi yine aynı biçimde buğday, şeker gibi şeyleri bereket, bolluk temennisi ile saçır (KK4, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK12, kişisel görüşme, 19.09.2019). Bu saç geleneği başka bir ailenin mensubu olan gelinin, yeni ailesinin ataları tarafından da kabul görebilmesi için gerçekleştirilen kansız bir kurbandır. Bu yönüyle Türkistan Türk kültürü ile ortaktır (İnan, 1995, 167).

Şekil 5: Gelinin evden çıkışında saçılmak üzere hazırlanan tabak

Düğün kapsamında gerçekleştirilen gelenekler gelin, oğlan evine geldiğinde de devam etmektedir. Gelinin attan ya da araçtan ineceği vakit mutlaka sağ taraftan inmesine dikkat edilir. Kendisine bu sırada tarla, hayvan vs gibi hediyelerin “indirmelik” olarak verildiği dile getirilmiştir. Kurban kesip gelini kanının üzerinden geçirmek ve yine bu kandan gelinin alnına sürmek âdetidir. Tahtacı Türkmen kültüründe eşîge⁷ büyük bir saygı gösterilir. Kesinlikle üzerine basılmaz ya da oturulmaz ve mutlaka sağ ayakla atlanarak geçilir. Gelin eve girerken “yuvanız bereketli olsun, geçiminiz güzel olsun” temennisinin göstergesi olarak kapının eşîğine yağ ve bal sürülür; ayrıca gelinin eşîge üç kez niyaz etmesi söz konusudur ki, bunun “bu evdenim, sizdenim” anlamında gerçekleştirildiği ifade edilmiştir (KK8, kişisel görüşme, 22.08.2019; KK11, kişisel görüşme, 19.09.2019). Uygurlarda da eşîge yiyecek, içecek ve çiçek bırakıldığı bilinmektedir (Esin, 2001, 168). Bir yandan dinsel ve din dışı iki dünyayı ayıran ancak aynı zamanda bunların birbiriyle ilişki kurabilmelerini sağlayan eşik, bu yönüyle hem sınır hem de geçiş alanıdır. Kötülük potansiyeli olan güçlerle mahrem olan ev arasında bulunarak evi kötü ruhlardan korur (Boratav, 1984, 112; Eliade, 1991, 4-6, 158; Selçuk, 2005, 365). Evin koruyucu iyesinin eşîğin altında bulunduğu inanılır. Bu doğrultuda Altay Türklerinde eşîge basmak ya da oturmamak iyeeye saygısızlık anlamına geleceği için yasaktır. Aksi takdirde kişi, zarar görecektir (Potapov, 2012, 136).

Gelinin duvağını kayıncıvalide kaldırır. Kayıncıvalidenin bir lokumu alıp gelin ve damada yedirmesi ya da hazırlanan şerbetten önce kendi, sonra gelin ve sonra da damadın birer yudum alması gibi uygulamalar “tatlı geçim olması” dileğiyle gerçekleştirilmektedir. Bu sırada dışarıdaki misafirlere de şerbet ikramında bulunulur (KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019; KK14, 27.06.2025).

Tahtacı düğünlerinin en öne çıkan âdetlerinden biri de özne(k) dönmektir. Üç adet çıra getirilip ortaya ocak kurulur. Mürebbi “ya Allah, ya Muhammed, ya Ali” diyerek çıraları yakar. Muğla’da sağdıç önde, gelin ve damat arkasında yanan çıraların etrafında dönerler. Bu sırada sazandar üç nefes söyler. Bu, yeni kurulan yuva için “ocağınız aydınlık olsun, ışığı hep yansın” anlamında yapılmaktadır (Büyükokutan Töret, 2017, 310). Kazdağları çevresinde yakılan ateşin etrafında sazandarın nefesi eşliğinde damatla birlikte üç kez gençler döner. Burada Tahtacı Türkmenlerin özne dönme geleneğinin ilahi Nur’un (ışığın) çevresinde pervane gibi dönmeyi sembolize ettiği belirtilmiştir (KK1, kişisel görüşme, 20.08.2019). Türk kültüründe ateşin temizleyici özelliğine duyulan inanç doğrultusunda gerek iki ateş arasından geçmek gerekse ateş etrafında dönmek gibi uygulamalarla bu temizlenmenin sağlanmaya çalışıldığı bilinmektedir (Günay-Güngör, 2009, 76-77).

Dede tarafından gerçekleştirilecek olan dini nikâhın öncesinde, düğün sürecinde mürebbi tarafından gelin ikrarı yapılır. Kazdağları Tahtacılarında gelin ikrarından önce “tura” biçiminde adlandırılan bir uygulama bulunmaktadır: kapıya bir ip bağlanarak damat içeri doğru itilir ve ipi kopararak içeri girer. Geline üç kez dokunduktan sonra orada bulunanlarca dışarı atılır (KK1, kişisel görüşme, 20.08.2019).

Tahtacı Türkmenleri için evlilikle medeni halde meydana gelen değişim sadece düğün ile değil düğünden sonra gerçekleşen “baş bağlama” töreni ile de somutlaştırılmakta ve bir kez daha ilan edilmektedir. Artık kişinin genç kızlık dönemi bitmiş ve evli bir kadın olarak devam edeceği hayatı başlamıştır. Dolayısıyla Tahtacı Türkmen mensuplarında bir kadının evli olduğunu ilk bakışta baş bağlama biçiminden

7 Cem törenlerinin başlangıcını da eşîge niyaz oluşturmaktadır. Meydanın ortasına “eşik” denilen bir sopa konulur ve törene katılanlar tek tek buna niyaz eder.

de anlamak mümkündür. Bu törene “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali” denilerek başlanır. Yaşlı bir kadın elinde tuttuğu yastığı üç kez yere vurduktan sonra gelin gelip bu yastığın üzerine oturur. Önce köynek, ardından kuşak ve sonra da kafadaki çember üçer kez selavatlanarak “mutlu olsun, akıbeti hayır olsun” dileğinde bulunulur. Başına bezi örtülür, alınına çekisi çekilir. Yüzü çevreleyen ve “ilçemer” denen bez sarılır. Kırmızı, siyah, yeşil renklerden oluşan ve al denen diğer bez, kırmızısı üste gelecek biçimde başa bağlanır. Keten denen bir tür eşarp ve ketenin arkasından sarkan, “baş kulağı” denilen bir bölüm vardır. Bele de bir kuşak sarılır, bu, kemerdir (Dudu Tozak’tan aktaran Büyükokutan Töret, 2017, 316-317). Baş bağlandıktan sonra çocuğu olan kadınların başörtüleri gelinin eteğine konur, çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar gelinin etrafına dizilir. Gelin üç kez döner ve eteğindeki örtüleri çevresindekilere saçar. Önüne oğlu olanın örtüsü düşenin oğlu, kızı olanın örtüsü düşenin kızı olacağına inanırlar. Gelin leblebi şekeri, bozuk para vs. olan tabağı alır etrafındakilere saçar ki, bu “darısı başına” anlamındadır. Damat gelir “şu kadar şunu verdim” şeklinde çeşitli vaatlerde bulunarak gelinin ağız kısmına bağlanan yemeniyi açar ve birlikte dışarda toplanan misafirlerin elini öperler. Baş bağlama töreninin ardından oğlan babasının kestiği kuzu, hazırlanıp yenilir. Baş kurbanı, “haneye gelen gelin, yeni kurulan yuva geçimli olsun” niyetinin bir sonucudur (Görgünay Kırmızıoğlu, 1995, 144). Sazandarın nefes söylediği, semah dönmenin gerçekleştiği başbağı töreni, içinde barındırdığı tüm bu kültürel zenginliklerin yanında gelinin yeni evinin çevresindeki konu komşu ile tanışması ve kaynaşmasını sağlamak gibi bir işleve de sahiptir. Baş bağlama çok küçük farklar dışında tüm Tahtacı Türkmenlerde genel olarak aynı biçimde uygulanmaktadır (Asan, 1997, 8-10). Yakın geçmişe kadar düğün geleneklerine dâhil olsa da günümüzde artık pek uygulanmadığı söylenen bir gelenek de düğünden sonra gelinin, kendisine evlilik hakkında bilgi aktarımında bulunan yengeyle birlikte el öpmeye gitmesi ve sonrasında “barışma yemeği” adı verilen bir sofrada oğlan evi ve kız evi ailelerinin bir araya gelerek yemek yemesi âdetleridir (KK10, kişisel görüşme, 19.09.2019; KK14, kişisel görüşme, 27.06.2025).

3. Ölümle İlgili İnanma ve Âdetler

İnsan hayatındaki geçiş dönemlerinin sonuncusu olan ölüm, Türk kültüründe kesinlikle bir son değil bunun tam aksine yeni hayatın başlangıcı olarak görülmüştür. Bu nedenle ölenleri giysi ve eşyalarıyla özellikle de atıyla birlikte gömmek söz konusudur (Eröz, 1990, 326; İbn Fazlan, 1995, 40; Eberhard, 1996, 94; Roux, 1999, 172; Günay-Güngör, 2009, 80-81, 105-106; Roux, 2011, 283-284; Tryjarski, 2012, 181-184). Tahtacı Türkmen mensupları için de öldükten sonra yaşam devam etmektedir. O kadar ki ölen kişi “ölü can” olarak nitelenmekte; Tahtacı Türkmenleri “öldü” yerine “Hakk’a yürüdü” ya da “geçindi” ifadelerini kullanmaktadır. Ölen bedendir, ruh ise yeni yaşama göç eder. Hakk’a yürümek, özüne dönmektir. Tahtacı Türkmenlerin yatırlarda yaptıkları dualar, ata ruhlarından umdukları yardımlar özüne dönen canın, Hakk ile bütünleştiği inancıyla ilişkilidir (Kızıler, 2021; Çandarlı Şahin, 2022, 217). Tahtacılar da kişi ölünce ruhun dışarı rahat ve hızlı çıkabilmesini kolaylaştırmak için pencerelerin açılmasıyla (Büyükokutan Töret, 2017, 322) eski Türklerde ruhun, bedeni kuş şeklinde uçarak terk ettiğine olan inanç arasında bir bağlantı kurulabilir (Çandarlı Şahin, 2022, 217). İslam öncesi dönemde ölüm; “uç barmak”, “uçarak gitme” olarak ifade edilmiştir (Orkun, 2011, 41; Günay-Güngör, 2009, 105; Roux, 2011, 267-268; Eröz, 1990, 326).

Tahtacı Türkmenler ölü evinde ve özellikle ölen kişinin odasında kayın ağacının yapraklarından buhur yakmakta ve tüm evi tütsülemektedir (Büyükokutan Töret,

2017, 322). Tütsü, bir temizlenme aracıdır. Kötü ruhların tütsü ile daha doğrusu ateşin gücüyle etkisizleştirildiği inancı bulunmaktadır. Benzer biçimde Türk topluluklarında özellikle hastaları kötü ruhlardan arındırmak için “alaslama” denilen bir uygulama yapılmaktadır (İnan, 1995, 68; Esin, 2001, 175; Günay-Güngör, 2009, 76-77).

Ölen kişi için sazandar tarafından nefes söylenmesi âdettir. Kişi sabah ölmüşse o gün gömülecektir. Bu durumda sazandar üç ölüm nefesi söyler ancak akşam öldüyse geceyi evde geçirecek ve ertesi gün gömü işlemi gerçekleşecektir. Üç çıra parçası getirilir ve pamuk bezden “Allah, Muhammed, Ali’yi” temsilen üç tane ip çıkarılır; önce çiralar sonra da o ateşle ipler yakılır. Bu şekilde Hz. Ali’nin nuru, ışığı olduğuna inanılan delil uyandırılmış olur ve bunun gün ağarana kadar yanması gerekir. Gece boyu aralıklarla ölünün başında nefesler söylenir ve nefes söylenen saz üç gün boyunca ölü evinde kalır (KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019; KK13, kişisel görüşme, 27.06.2025). Ölenin ardından ağıt yakılması (Yörükkan, 2015, 232; Şahin, 2014a, 151; Şahin, 2014b, 45), o kadar ki, kimsesizler için ağıtçıların bulunması, bu konunun Tahtacı Türkmenler açısından öneminin bir göstergesidir. Göktürk Yazıtlarında da cenazede matemcilerin gelip ağladığı bilgisi bulunmaktadır (Orkun, 2011, 70).

Ölüyü yıkamak için kullanılacak su ayrı bir ocakta ısıtılır ve sonrasında bu ocağın taşları evden uzağa bir yere atılır. Ölüye su dökecek olanlar taşı, mezara toprak atacak olanlar küreği elden ele vermezler, buna çok dikkat edilir ve mutlaka yere bırakılır. Yıkama suyunun içine mersin, defne, nane gibi kokulu bitkiler atılır. Su kabı olarak kullanılan su kabağı daha önce hiç açılmamış olmalıdır. Ölünün yıkanma suyu için yakılan ateşin üç gün boyunca söndürülmeden yanmasına özen gösterilirken; evin ışıkları da aynı şekilde en az üç gün açık bırakılmaktadır (Büyükokutan Töret, 2017, 327). Ocağın ya da evin ışıklarının söndürülmemesinin, ölen kişi için “ahiret şavkı” oluşturduğuna inanılır. Ölenin ruhunun geri ziyarete geleceği düşüncesiyle ateşin yanına üç gün boyunca bir tabak yemek ve bir bardak su bırakılır (KK9, kişisel görüşme, 22.08.2019; KK14, kişisel görüşme, 27.06.2025). Ruhun yiyecek içeceklerle memnun edilmesi, geride kalanlara zarar vermesini önleyici bir tedbirdir. Kırgız Kazaklarında da ölümden sonraki üç gün süresince yemek hazırlandığı bilinmektedir (Roux, 1999, 161). Suyun kaynatıldığı kazan, kırk gün ölünün yıkandığı yerde ters çevrili olarak kalır.

Yıkandıktan sonra eğer ölen kadınsa düğününde giydiği üçetek, evlenmeden öldüyse genç kız giysileri giydirilir. Sürme çekilir, ellerine kına yakılır. Ölen kişi erkekse beline ikrar kuşağının bağlanması önemlidir. Kıyafet giydirmeye, ölünün bir son olmadığı düşüncesi ve ölü canın diğer dünyada çıplak kalmaması niyetiyle gerçekleştirilir (KK5, kişisel görüşme, 20.08.2019). Ölünün temizlenip süslenmesi, kemeri ve yayına sarılması gibi uygulamalar erken dönem Türk kültüründe de görülmüştür (Roux, 1999, 240-241). Tahtacı Türkmenlerde ölü, mezara “örken” ya da “golan” denilen ve her ailenin kendine ait olan rengârenk bir dokuma iple indirilir. Ölen kişi, eğer sağlığında “bağımı mezarıma koyun” gibi bir istekte bulunmuşsa bu dokuma da mezara bırakılır, aksi takdirde geri alınır. Tahtacı Türkmenler mezara mersin yaprakları, yastık, döşek, yatak, yorgan atar. Kadınlara oklava ve makas, erkeklere ise bıçak konması âdeti bulunmaktadır. Ölen kişinin kendi kişisel eşyaları dışında daha önce ölmüş olanlara götürmesi için farklı eşya ve malzemeler de mezara konulabilmektedir (KK1, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019). Ölen aracılığı ile diğer ölümlere herhangi bir şey gönderilmesi, Türk kültüründe görülen bir uygulamadır (Tryjarski, 2011, 107). Tahtacılar mezarlığa gelen herkesin yanında mutlaka bulunan çiçeklerin bir kısmı ölünün üzerine

dökülürken kalan kısmı mezarlığa konur ve bu çiçeklerin de ölen kişi aracılığıyla, getirenlerin ölmüşlerine ulaştığına inanılır.

Cenazeye önem verilir, herkes işini gücünü bırakır ve mutlaka cenazeye katılır (Yörükan, 2015, 230). Ocakların da bulunduğu mezarlıklara, cenaze günü oraya gelenlerin yiyebilmesi için helva, ekmek, lokum, bisküvi gibi yiyecekler götürülür. Kazdağları Tahtacıları ölü kahvesi içildiğini belirtmiştir. Mezar taşlarına kendilerine ait damgaları olarak gördükleri kazayağı⁸ sembolünü işleyebilirler. Tahtacı Türkmenlerde kefen bezinden çıkartılan parçalardan mezarın üstüne “oyuk” denen bir ip çekme ve buna çaput bağlama âdeti bulunmaktadır ki bu, sadece araştırma sahası ile sınırlı değildir (Kayabaşı, 2016, 153). Ölünün gömüldüğü günden itibaren ilk kırk günlük süreçte herhangi bir hayvanın zarar vermemesi için mezarın üstüne çalı çırpı dalları atılması söz konusudur (KK2, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019).

Günümüzde de devam eden ölü evinde yas yemeği uygulaması, ölen kişinin hayrı için gerçekleştirilir. Acılı ailenin de kalabalık sayesinde yemek yiyebilmesi amacıyla cenaze dönüşü herkes ölü evine bir kap yemek götürür. Kaynaklar Türk Kültüründe ölen kişi için hemen hayvan kurbanı gerçekleştirildiğini bildirmektedir (Roux, 2011, 280; Günay-Güngör, 2009, 80; Eröz, 1990, 332-333). Dolayısıyla ölü evinde yemek yenmesi, her yemekten önce ateşe içecek ve yiyecek atılması, mezarın başına gidilmesi sık rastlanan durumlardır (Eröz, 1990, 332-341). Ölümün üç, yedi ve kırkıda yemek verme âdeti Türk dünyasında oldukça yaygındır ve günümüzde de devam etmektedir (Aça, 1999, 25). Beltir’lerde de mezardan dönenlerin hep beraber ölünün çıktığı eve gittikleri, iyice yıkandıktan sonra yemek yiyip içki içtikleri hatta yakın akrabaların bu evde üç gün misafir oldukları ve geceleri uyumadıkları bilinmektedir (İnan, 1995, 185). Tahtacılar da ölümün üçü, yedisi ve kırkı gibi zamanlarda kurban tıglanır.

Ölen kişiyi memnun göndermek ve bu memnuniyetin sürekliliğini sağlamak geride kalan yaşayanlar için oldukça önemlidir. Söz konusu memnuniyet sağlanmazsa ölen kişinin ruhunun kendilerine zarar vereceğine inanmışlardır (Günay-Güngör, 2009, 80). Aslına bakılırsa ölüm olayı geride kalanlar için çelişkiyi de beraberinde getirmiştir. Bir yandan ölenin kendilerine herhangi bir kötülüğünün dokunmasından korkup türlü tören ve uygulamalarla bundan kaçınmaya çalışırken diğer yandan ona saygı duyulup koruyucu olduğu düşünülür. Daha net bir ifade ile yeni ölmüş olanlardan korkulurken eskiden ölmüş olanların koruyuculukları umulur. Bu durum yeni ölmüş olan kişinin henüz öte dünyaya alışmadığı düşüncesinden kaynaklanır. Ölen kişinin ruhunun tam olarak ayrılması için kırk gün gerektiği inancı bulunmaktadır (Eliade, 2018, 266; Anohin, 1998, 423; Küçük, 2013, 106). Tıpkı doğumda olduğu gibi ölümde de kırk gün önemlidir. Bu süreç, yaşayanlar için yas, ölü için ise yenedünyasına alışma dönemidir (Yörükan, 2015, 229-230; Eliade, 2018, 267). Türklerde kişi öldükten hemen sonra yakınları için yas başlar. Saç baş dağıtmak, yüze çizikler atmak, elbise yırtmak, yüksek sesle ağlamak gibi yas alametleri olduğu bilinmektedir (Günay-Güngör, 2009, 108; Esin, 2001, 166; Roux, 2011, 282). Tahtacılar da geride kalanlar kırk gün süresince giyimine, saçına, makyajına bakmamakta; eğlenceli ortamlarda bulunmamakta ve televizyon izlememektedir. Kırkıncı gün gece hoşaf olur, köylü toplanır ve ölü sahibinin başına kına yakılır, bu şekilde ölü yakınları yastan çıkarılır. Ölü gömülünce mezarın üzerine, herhangi bir hayvan gelip zarar vermesin diye

8 Bu konuda bkz. Aslı Çandarlı Şahin, “Türk Kültüründe Kaz ve Kazayağı Tamgası”, 6th İnternational Conference On History&Culture April 22-24 2022, Antalya Proceedings Book (Ed. Mehtap Dinçer), İksad Publishing House, 1-12.

bastırılan çalılar da kırkında kaldırılır ve yine ölen kişinin hayrına yemek yapılır (KK3, kişisel görüşme, 18.09.2019). Beltirlerde de benzer biçimde üç, yedi, yirmi ve kırkinci günlerde mutlaka mezarlık ziyareti yapıp orada yiyip içme âdeti uygulanmış (İnan, 1995, 185); ölen kişinin unutulmadığı, bu şekilde gösterilmek istenmiştir. Altaylılarda kırk gün tutulan yasın ardından kırkinci gün çadır temizlenir.

Ölen atalara duyulan saygı, zaman zaman onların mezarlarına gidilerek sürdürülmektedir. Mezarlık ziyareti herhangi bir günde gerçekleşebildiği gibi Nevruz ve Hıdırellez gibi Tahtacı Türkmenlerin hayatında önem arz eden günlerde mutlaka yapılır. Mezarlık ziyaretleri, atalar kültü ile ilişkilidir. Burada hep birlikte yemekler yenir, kahve pişirilir. “Dolu” adı verilen ve rakıdan oluşan içecek ritüeli de bir tür kansız kurban olarak görülmüştür (İnan, 1995, 34, 62; Türkdoğan, 2006, 114-115). Tahtacı Türkmenlerde bu âdet uygulanmakta, yatır ve mezarlık ziyaretlerinde dolu içimi ibadete dâhil olarak görülmektedir. Bu sofranın kurma, yeme içme âdeti ölü canların da bu ziyafetten faydalanması içindir (Eröz, 1990, 326). Tahtacı mensupları bu gelenekteki amacın; bir yandan ata ruhlarını anmak, diğer yandan ölümü, öte dünyayı hatırlamak olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca ailece yapılan bu yemeli içmeli mezarlık ziyaretleri atalara neslin devam ettiğini göstermenin bir yolu olarak görülmektedir (KK4, kişisel görüşme, 20.08.2019; KK11, kişisel görüşme, 19.09.2019).

4. Geçiş Dönemlerine İlişkin Diğer Hususlar

Erkek evlat için genelde düğünden önce gerçekleşen önemli başka bir aşama, askere gitmedir. Tahtacı Türkmenleri için asker uğurlaması da önemli bir andır ve bir kurban kesme nedenidir. Erkek evlat evden çıkarken eşiğe niyaz eder, babası ya da ailenin büyüğü onun sağ salim gidip gelmesi temennisini dile getirir. Asker uğurlaması için kesilen kurban büyük bir topluluğun katılımıyla birlik beraberlik içinde yenilir. Askerliğin kazasız belasız geçmesi dileği paylaşılır. Bu geleneğin en dikkat çeken yanı, kadınların toplanarak bir çanta dikmesidir. Buğday, çörek otu, boncuk gibi türlü malzemenin içine iştirildiği bu çanta, eskiden gencin yanına verilirken günümüzde sadece söz konusu tören sırasında genç tarafından taşınmakta sonrasında ise asker dönüşüne kadar evde asılı durmaktadır. Askere giderken “çanta dikme” adıyla yapılan merasim askerden dönüşte “çanta indirme” adıyla tekrarlanır. Evladın askerlik görevini yaparak sağ salim dönmesinin mutluluğu, yine kurban kesilip yenilerek eş dostla paylaşılır (Şahin, 2014a, 150; KK1, kişisel görüşme, 20.08.2019).

Muğla yöresinde “ocak kasma”, Kazdağları yöresinde ise “ocak ayırma” denilen törensel uygulama aslında düğün âdetleri ile bağlantılı biçimde ancak bizzat dede rehberliğinde gerçekleştiği için düğün töreninden bağımsız bir zamanda, dede yerleşim birimine geldiğinde yapılmaktadır. Düğünle birlikte yeni bir ev kurulmakta, dolayısıyla genç çift ana baba evinden ayrılmaktadır. Söz konusu tören, bu ayrılığın bir kez daha ilan edilmesi ve bir anlamda geleneğe uygun onaylanması anlamı taşır. Dede ufak bir kazma alır. Gelin ve damada tutturur. Dua eşliğinde sembolik olarak kazma ile üç kez vurur. Üç adet çıra ya da odun konularak ocak ayrılır. Törene davet edilen eş, dost, akraba yanlarında yeni ev kuran çiftler için hazırladıkları hediyelerle birlikte toplanırlar. Yeni evin eşyaları öncesinde düzülmüştür. Bu törende erkek evlada sembolik olarak bir para kesesi ve kibrit verilir ki, bu artık evini kendisinin geçindireceğinin bir göstergesidir. Böylelikle yeni evli çiftlerin evi, yurdu, ocağı ayrılmış olur. Bu ayrımın toplumsal düzende işlenecek herhangi bir suçun şahsiliğini sağlama amacına da hizmet ettiği özellikle belirtilmiştir. Evleri, ocakları ayrılan kişiler birbirlerinin işlediği suçlardan muafır. Olası bir suç işleme durumunda “ocağı

ayrı” denir (KK11, kişisel görüşme, 19.09.2019; KK14, kişisel görüşme, 27.06.2025). Ancak bu ayrılıkta gizli bir bağlılık vardır. Zira yeni ocak, eski ocağın ateşi ile (yakın dönemde baba tarafından oğula verilen kibrit ile) ve genellikle de baba tarafından yakılmaktadır. Bu durum baba ocağının tütmesi anlayışının somut göstergesidir. Ayrıca atalar kültürünün izleri de net olarak görülebilmektedir. İslamiyet öncesi dönemde kamların okuduğu dualarda da “atamızın yaktığı ocak” ifadesi geçmektedir (İnan, 1995, 68). Tahtacı Türkmen kültüründe yanan bir ateş söndürülmez. “Ocak söndürenin ocağı söner” inancı bulunmaktadır. Ocağın söndürülmemesi, tütmesi, ataların o ocak yani evdeki varlığının sürekliliği anlamı taşımaktadır (Eröz, 1990, 327). Türklerde ateş kültürünün, “aile ocağı kültü” ile yakından ilgili olduğu bilinmektedir. Bu noktada aile, ev ile ev de ocak ile özdeşleştirilmiştir. Aile ocağına verilen önem ve duyulan saygı ateş kültürünün yanı sıra atalar kültü ile ilişkilidir. Eşiğin ve ocağın kutsal sayılması, aileye verilen önemin göstergesidir (İnan, 2018, 48; Ögel, 2001, 253-254; Günay-Güngör, 2009, 77, 103). Ocak ayırma töreninin yapılabilmesi için evde birden fazla erkek evlat olmalıdır. Zira bu tören sadece büyük oğul için yapılmakta; küçük oğulun bizzat aile ocağını tütüreceği inancı bulunmaktadır. Bu nedenle ana baba evi ona bırakılır (KK1; KK9; Kumartaşlıoğlu, 2011, 211-224). Bu geleneğe Türkistan’da da Türk kültürünün en erken dönemlerinden itibaren rastlanmıştır (Kafesoğlu, 2010, 220).

Sonuç

Tahtacı Türkmenler köken olarak Oğuzlara dayanmakta; Ağaçerilerle ilişkilendirilmektedir. Günümüzde büyük bir çoğunluğu Batı Anadolu’da yaşasa da Anadolu coğrafyasında Maraş, Gaziantep, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, Denizli, Isparta, Burdur, Aydın, İzmir, Çanakkale ve Balıkesir’i içine alan geniş bir alana yayıldıkları bilinmektedir. Bu araştırma Muğla’da Çörüş, Fevziye, Kemaliye, Yatağan ve Kuru; Kazdağları çevresinde de Edremit’e bağlı Çamcı, Tahtakuşlar, Doyuran ve Mehmetalan yerleşimleri ile sınırlı tutulmuştur. Tahtacı Kültürü mensuplarının gündelik yaşamlarına ilişkin türlü uygulamalara ve görüşmeler sırasındaki tavırlarına bakıldığında son derece paylaşımcı ve eşitlikçi bir yaşam tarzlarının olduğunu söylemek mümkündür. Toplumu oluşturan “canlar”ın belki de en sık tekrarladıkları cümle, yollarının doğruluk yolu olduğudur.

Tarihi sürecin her aşamasında çocuk sahibi olmaya verilen önemin, Tahtacı Türkmenlerde de benzer olduğu; çocuğu olmayan kişilerin başvurduğu tüm yöntemlerin Türk kültürünün sürekliliği içinde atalar, ağaç ve su kültü inançlarının izlerini taşıdığı net olarak görülmüştür. Çocuğun eşinin gömülmesi, ad verme, tuzlama, albastıdan korunma, kırklama gibi geleneklerin özenle gerçekleştirilmesi dikkate alındığında doğum ve çocukluk dönemi ile ilgili Türkistan’dan Anadolu’ya taşınan âdet ve inanmaların Tahtacı Türkmenler tarafından korunarak yaşatıldığı anlaşılmıştır.

Düğün töreni boyunca gerçekleştirilen bayrak dikme ve kaldırma, eşiğe saygı, saç, kurban, ateşin de dâhil olduğu özne dönme ya da ocak ayırma gibi âdetler kültürel süreklilik göstergeleri olarak tespit edilmiştir. Evlenme ve düğün ile ilgili sürecin detayları, düğünün sadece eğlence olmanın çok ötesinde anlamlar ifade ettiğini; öncelikli olarak yeni çifti koruma ve kurulan ailenin devamlılığını sağlama amacı taşıdığını düşündürmektedir. Bunun yanında Tahtacı Türkmen toplumu için düğünün; birlik, beraberlik, yardımlaşma ve dayanışma alanı oluşturan bir araç olduğu

değerlendirilmiştir. Tahtacı olmayanlarla evlenilmesi durumunda kişinin düşkün sayılması ya da evliliklerde ana baba rızasının önemsenmesinden yola çıkılarak ailenin, toplumsal değerlerin korunmasında merkezi bir role sahip olduğu anlayışının bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Türk kültüründe bulunan, ölümün bir son olmadığı anlayışının Tahtacı Türkmenlerde güçlü bir şekilde yaşatıldığı görülmüştür. Öleni giysileriyle birlikte gömmek, mezara çeşitli eşyalar bırakmak, buhur yakmak, yas, ölü aşı ve ölü anma gibi âdetlerin Türkistan gelenekleriyle “aynılığa” sahip olduğu ilk bakışta anlaşılmaktadır. Geçiş dönemlerinin bu aşamasında özellikle atalar kültü inancının derin izleri bulunduğu söylenebilir.

İnsan hayatının önemli dönüm noktaları olan doğum, düğün ve ölüm ile ilgili geleneklerde birçok âdetin iç içe geçtiği görülmüştür. Türk kültüründe en erken dönemlerden itibaren özel birtakım kurallar çerçevesinde uygulanan kurban törenleri Tahtacıların hayatında da çok anlamlı ve büyük bir yer kaplamaktadır. Anlatılar göz önünde bulundurulduğunda kurban ve sofranın günde bir kez yaşamın olmazsa olmazı olarak belki de paylaşarak çoğaltmanın en kolay yolu olduğu anlaşılmaktadır. Zorluk, sıkıntı yaşayanlar bu durumdan kurtulmak istediğinde, herhangi bir dilek için adakta bulunanlar niyetleri gerçekleştiğinde, işi gücü yolunda gidenler bununla ilgili şükran duyduğunda, doğumda, asker uğurlamasında, düğünde, baş bağlamada, ölümden, Hıdırellez ve Nevruz gibi özel günlerde... Kısacası akla gelebilecek hemen her durumda, önem atfettikleri her an için kanlı veya kansasız kurban töreni gerçekleştirdikleri gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda sofranın, Tahtacı Türkmenlerde paylaşma kültürünü, birlik beraberlik ruhunu güçlendirici bir araç gibi kullanıldığı söylenebilir.

Tahtacı kültüründe sazandar tarafından saz eşliğinde söylenen nefeslerin yaşamın tüm önemli anlarında yer alması dikkat çekicidir. Tahtacı Türkmenlerde kültür aktarımının yaşayıp görme ve anlatılar yoluyla gerçekleştiği düşünüldüğünde sazandarın düğün, ölüm, kutlama ve törenlerde içinde bulunulan anın özelliklerine uygun nefesi bulup söylemesi önemlidir.

Sonuç olarak; Tahtacı Türkmenlerin doğumdan ölüme hayatı algılayış ve yaşayış biçimlerinin Türkistan’dan Anadolu’ya taşınmış kültürel değerlerle zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Bu noktada söz konusu zenginliğin aslında Türkistan’dan devralınan mirasın bir yansıması olduğunu özellikle belirtmek gerekir. Ata yurttan birçok geleneğin ana yurda taşındığı ve zaman içerisinde korunarak yaşatıldığı anlaşılmaktadır ki bu durum kültürel kimliğin tarihsel sürekliliğini yansıtmaları açısından oldukça değerlidir. Bu açıdan bakıldığında bundan sonraki süreç için de Tahtacı gruplarının kültürel özelliklerini koruyup gelecek kuşaklara aktarma konusunda gerekli özeni göstermeleri son derece önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- Aça, Mehmet. “Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu)” *Milli Folklor* 11/43 (1999), 24-33.
- Aça, Mehmet. “Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: “Tuzlama””, *Milli Folklor*, Yıl 13, Sayı 52, (2002), 93-100.
- Anohin, A.V., “Altay Şamanlığına Ait Maddeler”, (Terc. Abdülkadir İnan), *Makaleler ve İncelemeler, C. I*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları), 400-453.
- Arslan, Yusuf, “Türkistan’dan Tunceli’ye Kurban İnancı” *Milli Folklor* 29/115, (2017), 51-62.
- Asan, Veli, “Tahtacı Kimliği ve Tahtacı İnanç Merkezleri”, *Uluslararası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu I Bildiriler ve Müzakereler*, Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2005, 203-215.
- Asan, Veli. *Tahtacı Türkmen Ozanları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Atalay, Besim. *Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1985.
- Bişen, Hüseyin Yüksel. İnanışları ve Gelenekleriyle Tahtacılar, Ankara: Tek Ağaç Yayıncılık, 2005.
- Birdoğan, Nejat. “Tahtacıların Dünyası”. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo- Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995, 9-30.
- Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, (2. Baskı), 1984.
- Bulut, Ümmü- Bal, Hüseyin. “Sosyolojik Açıdan Tahtacı Grupların Araştırılması (Muğla Örneği)”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36 (Aralık 2015), 81- 102.
- Büyükokutan Töret, Aslı. *Muğla Alevi Türkmen Kültürü*, Konya: Kömen Yayınları, 2017.
- Counce, S. *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi* (Çev. Can, B. B. Yalçinkaya, A), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017.
- Çağatay, Neşet, “Tahtacılar”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1993, 669-672.
- Çandarlı Şahin, Aslı. “Kazdağları’ndan Sandras’a Tahtacı Türkmen Kültüründe Eski Türk Dininin İzleri”, *Folklor Akademi Dergisi* 5/2, (2022a), 215 – 230.
- Çandarlı Şahin, Aslı. “Türk Kültüründe Kaz ve Kazayağı Tamgası”, *6th International Conference On History&Culture April 22-24 2022, Antalya Proceodings Book* (Ed. Mehtap Dinçer), İksad Publishing House, 1-12.
- Çıblak, Nilgün. *Mersin Tahtacıları*, Ankara: Ürün Yayınları, 2005.
- Çıblak, Nilgün. “Tahtacılar Üç Sayısı ve Üçleme”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2010/56, s.73-92
- Çıblak Coşkun, Nilgün. “Tahtacılar Ve Tahtacı Ocaklarına Bağlı Oymakların Yerleşim Alanları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2013/68, 33-54.
- Çıblak Coşkun, Nilgün “Tahtacı Yol ve Erkânında Dört Kapılı Ahiret Kardeşliği”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 19, 2019, s. 49-80.
- Çoruhlu, Yaşar. “Orta Asya’dan Anadolu’ya Lahit ve Taş Sandukalarda Görülen Hançer-Bıçak Tasvirlerinin Sembolizmi”, *I. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler Kitabı*. İstanbul: Eyüp Belediyesi, 1998, s. 60-70.
- Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabaalçı Yayınları (8. Baskı), 2017.
- Duman, Ahu Zeynep. “Aydın Yılmazköy Tahtacı Alevilerinde Doğum Âdetleri”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 20, 2019, 209-274.
- Eberhard, W., Çin’in Şimal Komşuları, (Çev. Nimet Uluğtuğ), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, (2. Baskı), 1996.
- Eliade, Mircea, *Kutsal ve Dindışı* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: Gece Yayınları, 1991.
- Eliade, Mircea, *Şamanizm* (Çev. İsmet Birkan), Ankara: İmge Kitabevi (4. Baskı), 2018.

- Engin, İsmail. “Akçaeniş Tahtacılarında Ölü Gömmе Geleneği”, *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995, 37-44.
- Engin, İsmail, *Tahtacılar Tahtacı Kimliğine ve Demografisine Giriş*, İstanbul: Ant Yayınları, 1998.
- Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, (46. Baskı), 2011.
- Erginer, Gürbüz. *Kurban, Kurbanın Kökenleri, Anadolu’da Kanlı Kurban Geleneği*, Yapı İstanbul: Kredi Yayınları, 1997.
- Ergun, Pervin. *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2004.
- Eröz, Mehmet, *Türkiye’de Alevilik ve Bektâşilik*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Esin, Emel, *Türk Kozmolojisine Giriş*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.
- Fırlalı, Ethem Ruhi, “Tahtacılar”, *Türk Ansiklopedisi*, 11, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1981, 352.
- Günay Ünver- Güngör, Harun-Kuzgun, Şaban, vd. *Kayseri’de Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1996.
- Günay Ünver-Güngör, Harun. *Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2009.
- Güngör, Harun, “Geleneksel Türk Dininden Anadolu’ya Taşınanlar”, Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler, (Yay Haz. Ülkü Çelik Şavk, Yunus Koç, Fatma Türkylmaz, Mikail Cengiz), Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara 2007, s. 1-6.
- İbn Fazlan, *Seyahatnâme*, (Çev. Ramazan Şeşen), İstanbul: Bedir Yayınevi, 1995.
- İnan, Abdülkadir. *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, (4. Baskı), 1995.
- İnan, Abdülkadir, “Al Ruhı Hakkında”, *Makaleler ve İncelemeler*, C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998, 259-267.
- İnan, Abdülkadir. *Eski Türk Dini Tarihi*, Ankara: Altınordu (2. Baskı), 2018.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken (31. Basım), 2010.
- Kalafat, Yaşar. *Altaylardan Anadolu’ya İnanç Göçü*. Ankara: Berikan Yayınları, 2012.
- Kayabaşı, Onur Alp. “Taşeli Yöresi Tahtacılarının Geçiş Dönemlerinde Mitolojik Unsurlar”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, 78, 2016, 139-158.
- Kızıoğlu, Neriman Görgünay, “Edremit Doyran Köyü Tahtacı Türkmenleri’nde Geleneksel Evlenme Adetleri”, *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995, 133- 148.
- Kızıldağ, Hasan, “Tuva Türklerinin Destanlarından Tahtacı Türkmenlerin Adetlerine: Baş Yülüme”, *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 17/48, 2024, 1857-1874.
- Kızılar, İbrahim, “Yatır Ziyaretleri Üzerine Söyleşi”, *Gülümser Kaya İle Tahtacı Yurdundan*, (2021), <https://www.youtube.com/watch?v=P8542KEkKo4> (Erişim: 22.01.2022)
- Kumartaşoğlu, Satı. “Tahtacılar’da Bir Göç Töreni: Ocak Ayırma”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, (2011), 211-224.
- Küçük, Murat, *Horasan’dan İzmir Kıyılarına Cemaat-ı Tahtacıyan*, İstanbul: Nefes Yayınları, 1995.
- Küçük, Mehmet Alparslan, “Türk Destanlarında “Sayı” Motifinin Dini Yansımaları”, *Gazi Türkiyat*, (Güz 2013), 91-109.
- Manas Destanı (Haz. Abdülkadir İnan), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1972.
- Melikoff, I. *Uyur İdik Uyardılar Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları* (Çev. Turan Alptekin), İstanbul: Demos Yayınları, 2015.

- Mutlu, Hüseyin Kahraman, “Balıkesir ve Batı Anadolu Yöresi Tahtacı Türkmenleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1 (Winter 2011), 1557-1566.
- Orkun, Hüseyin Namık. *Eski Türk Yazıtları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları (Birleştirilmiş 3. Baskı), 2011.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, (4. Baskı), 2001.
- Potapov, L. P. Altay Şamanizmi (Çev. Metin Ergun), Konya: Kömen Yayınları, 2012.
- Roux, Jean-Paul, *Altay Türklerinde Ölüm*, (Çev. Aykut Kazancıgil), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999.
- Roux, Jean-Paul, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, (Çev. Aykut Kazancıgil, İstanbul: Kabalcı Yayınevi (2. Baskı), 2011.
- Roux, Jean-Paul. Orta Asya Tarih ve Uygarlık, (Çev. Lale Arslan Özcan), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2014
- Sarısır, *Niyazi Bey ve Adana Bölgesi Tahtacıları İttihat ve Terakki Dönemi Tahtacı Araştırmaları*, Konya: Kömen Yayınları, 2012.
- Selçuk, Ali, *Tahtacılar Mersin Tahtacıları Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Yeditepe, 2004a.
- Selçuk, Ali, “Tahtacıların Doğum ile İlgili İnanç ve Uygulamalarına Fenomenolojik Bir Yaklaşım”, *TÜBAR*, XVI, 2004b, 163-180.
- Selçuk, Ali, “Tahtacılarda Orta Asya Şamanlığının İzleri,” *Türk(iye) Kültürleri* (Der. Gönül Pultar-Tahire Erman) Van: Tetragon, 2005, 339-365.
- Ali Selçuk, Dede Mezarındaki Sır: Ziyaret Fenomeni ve Kutsalın Tezahürleri, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2010/56, s. 61-72.
- Selçuk, A. *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Sezen, Ağgöl Erdoğan, “Balıkesir Edremit’teki Tahtacı Kıyafetleri”, 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı (Ed. Filiz Kılıç- Tuncay Bülbül), Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Ankara 2007, s. 1551-1566.
- Sümer, Faruk. “Ağaçeriler”. *Belleten* XXVI/103 (1962), 521-528.
- Sümer, Faruk. Tahtacılar, *DİA*, C. 39, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, 436-437.
- Sümer, Faruk. *Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanları Oğuzlar (Türkmenler)*, İstanbul:Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, (5. Baskı), 1999.
- Şahin, Halil İbrahim. “Kazdağlarında Ayin ve Şiir: Tahtacı Türkmenlerinin Sazandarlık/ Zâkirlik Geleneği Üzerine”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi* 2014a /10, 141-165.
- Şahin, Halil İbrahim, “Ölüm ve Ayin İlişkisi Balamında Kazdağı Tahtacı Türkmenlerinin Ağıt Geleneği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Kaynak*, 2(4), Aralık 2014b, 39-54.
- Tanyu, Hikmet. İslamıktan Önce *Türklerde Tek Tanrı* İnancı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1986.
- Telci, Cahit. “Cemaat-i Tahtacıyan: Aydın Sancağı’nda Vergiden Muaf Tahtacı Topluluğu”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi* / 2016 / 13, 5-34.
- Thompson, Paul. *Geçmişin Sesi Sözlü Tarih*, (Çev. Şehnaz Layıkel), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- Togan, Zeki Velidi. *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*. İstanbul: Enderun Yayınları (2. Baskı), 1982.
- Toros, Taha. *Toroslarda Tahtacı Oymakları*. Mersin: Mersin Halkevi Basımevi, 1938.
- Tryjarski, Edward. *Türkler ve Ölüm* Çev. H. Er. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2012.
- Türkdoğan, Orhan. *Alevi-Bektaşî Kimliği Sosyo- Antropolojik Araştırma*, İstanbul: Timaş Yayınları, (5.Baskı) 2006.

Yeşil, Yılmaz. *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri: Doğum, Evlenme ve Ölüm Ritüelleri*, Eskişehir: Grafik-Ofset Matbaacılık, 2013.

Yılmaz, Abdurrahman. *Tahtacılar Gelenekler*. Ankara: CHP Halkevleri Yayınları, 1948.

Yörükân, Yusuf Ziya. *Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*, (Haz. Turhan Yörükân), İstanbul: Ötügen (4. Baskı), 2015.

Kaynak Kişiler

KK1: 69 yaş, erkek, Kazdağları

KK2: 60 yaş, kadın, Kazdağları

KK3: 98 yaş, erkek, Muğla

KK4: 55 yaş, erkek, Kazdağları

KK5: 71 yaş, kadın, Kazdağları

KK6: 60 yaş, kadın, Kazdağları

KK7: 62 yaş, erkek, Kazdağları

KK8: 68 yaş, erkek, Kazdağları

KK9: 75 yaş, erkek, Kazdağları

KK10: 71 yaş, erkek, Kazdağları

KK11: 55 yaş, erkek, Muğla

KK 12: 73 yaş, erkek, Muğla

KK 13: 73 yaş, erkek, Muğla

KK 14: 69 yaş, erkek, Muğla

Extended Abstract

Various opinions have been put forward about the origin of the Tahtacı, but it is generally accepted and widespread that they are the continuation of the Ağaçeri Turkmens. T Initially referring to a profession, the word Tahtacı started to emphasize an ethnic and religious identity in the process, and came to denote a community with a unique belief system. Tahtacı are religiously Alevi and ethnically Turkmen.

When we look at the details of the daily life of the Tahtacı Turkmen Community, it is seen that many traditions from the ancestral homeland have been carried to the motherland and preserved and maintained over time, which is very valuable in terms of reflecting the historical continuity of cultural identity. Tahtacı Turkmen culture is similar to the pre-Islamic period in many respects.

In the historical process, it is known that having children is seen as a necessity for marriage to turn into a family and for the continuation of the lineage. Accordingly, it is common for women longing for a child to resort to extraordinary powers. It is known that various methods such as drinking from or bathing in waters considered to be sacred, tying cloths to sacred trees, and eating apples from the hand of a woman in labor pains are tried. In the Muğla region as well as in the Kazdağları region, attaching an apple to the wedding flag or placing a child on the bride's lap after the bride is taken down on the wedding day is the embodiment of the wish that this family will not long for a child. In addition to going to the doctor, the most common method used by women who do not have children is to visit shrines and tombs to make wishes, to make offerings, and to sacrifice. The fact that Tahtacı use the expression "tığlamak" instead of sacrificing is associated with the belief in Turkish Culture that the sacrifice will reach God alive.

Wedding ceremonies provide very important data at the point of understanding the cultural structures of societies with the various practices and customs they contain from the beginning to the end. Traditions such as the wedding flag and best man, separation of the hearth, respect for the threshold, hair, head binding are seen as the reflections of the deep-rooted Turkestan culture.

For the Tahtacı Turkmen, life continues after death. So much so that it is an interesting detail that Tahtacı members use the expression “dead life” for the deceased when talking about death customs. Tahtacı Turkmen use the expression “walked to Hakk” instead of “died”. The fire lit for the washing water of the dead is not allowed to be spoken, it burns for three days. The lights of the house are also left on for at least three days. A plate of food and a glass of water are left next to the fire for three days. It is believed that the spirit of the deceased will come back to visit. Satisfying the spirit with food and drink is a measure to prevent it from harming those left behind. Burial of the deceased dressed in clothes or respect for the threshold are among the practices carried from Turkestan to Anatolia and are still kept alive among the Tahtacı. Apparently, practices related to death and funeral ceremonies, just like sacrifice, are based on traditional Turkish religion and are continuous. The richness of Tahtacı Turkmen culture is actually a reflection of the heritage inherited from Turkestan.